

STEMMERETTSJUBILEET 1913- 2013

Vi har i år feiret kvinnene i Norge, og deres kamp for stemmerett og likestilling. Katarina Jonsdatter, bondekone i Rælingen på 1700-tallet, og jordmor Aagot Jakobsen fra begynnelsen av 1900-tallet, er to kvinner som på ulike måter kan fortelle noe om forandringer i lokalsamfunnet og kvinnenes liv og rolle, både i Rælingen og ellers i landet vårt.

Aagot Jacobsen er Rælingen bygdetuns bidrag til en fellesutstilling i regi av Akershusmuseet i anledning stemmerettsjubileet.



Bondefamilie fra Hallingdal 1699. Bildet viser bonden med avdøde kone, daværende kone, hele barneflokken samt avdøde barn

Katarina Jonsdatter 1718 – 1780

Hvem var Katarina Jonsdatter, og hvorfor fortelle om henne og hennes liv? En helt alminnelig bondekone på Romerike på 1700-tallet. Kanskje er det derfor vi har sett nærmere på livet hennes, for å vise det alminnelige, nesten usynlige enkeltmennesket?

Men for å si noe om mennesker som har levd før oss, i en ganske annen tid, må vi ha opplysninger om det samfunnet de levde i. Derfor blir historien om Katarina en historie ikke bare om henne, men om livet på en romeriksgård i noen tiår for nesten tre hundre år siden.

Det er likevel sider av Katarinas liv og skjebne som gjør at vi har valgt ut akkurat henne.

Katarina ble født på gården Aurstad i Nes i 1718, av alminnelig velstående foreldre. Moren, Guro, var datter av den rike bondelensmannen Eskild Eriksen Hauger i Lørenskog, sagbrukseier og tømmerhandler.

Katarina var bare 21 år da hun ble trolovet med Torkil Eriksen fra den Øvre Åmot i Rælingen, også han ung, bare 22 år. Hvorfor gifte seg så tidlig, når gjennomsnittsalderen for giftemål var nærmere 30? Og hvordan hadde disse to møtt hverandre, i en tid med dårlige kommunikasjoner og elendige veier?

Vi skal nå til Øvre Åmot og se på hvordan de hadde det der. Unge Torkil hadde mistet moren sin, Anne Syversdatter, som 15-åring, hun døde fra sine 6 mindreårige barn allerede i 1733. Faren, Erik Torkilsen, giftet seg samme år med enken Boel på nabogården Nedre Åmot. Og Boel, som ble Torkils stemor, var Katarinas tante!

Gjengifte var vanlig, og vi vet ikke om det var dette som var årsaken til motsetningene på gården. Men alt tyder på at Erik, og hans første svigerforeldre, Syver og Maren, knapt har vært på talefot. Og det var svigerforeldrene som eide Åmot, Erik var giftet inn på garden.

Allerede ved skiftet etter datteren i 1733 kommer det dårlige forholdet fram, svigerforeldrene krevde halvparten av løsøret etter sin datter, og hevdet at «jordegodset er enkemannen uvedkommende indtil hans værforeldre ved Døden afgaar». I 1739 oppga de boet til sitt unge barnebarn, Torkil Eriksen, faren hans måtte fravike gården innen året var omme.

Det var slik et levebrød som ble ledig for unge Torkil, som nå kunne gifte seg med sin Katarina. Og vi kan vel håpe at det unge paret giftet seg av kjærlighet, de har sikkert truffet hverandre mange ganger hos felles tante og stemor Boel.

På oppgivelsesskiftet etter Torkils besteforeldre får vi og vite litt om gården det unge paret skulle overta: «En stuebygning ble ettersett, må nedrives og to nye bygges isteden, bryggerhus og melkebod er i noenlunde stand unntatt gulvet, en kornbod trenger nytt tak, veggene gode, stolpeboden kan passere, noe reparasjoner på tak og gulv i laden med to låver, fehus uten synderlige reparasjoner, skykuene må repareres, sau og gjetestall er ny, likeså en tjone, vedskjulet er uduelig, en lade i utengen er forråtnet». De mange og rommelige husene viser en stor, men dårlig vedlikeholdt gård, og utholdelige naboforhold rundt samme tun.

Her var det Katarina flyttet inn som ung kone i 1740. Vi kan bare undres om hun var glad da begge besteforeldrene til Torkil døde kort tid etter.



Og nå begynte barna å komme, Erik i 1741, oppkalt etter farfar, Anne i 1743 oppkalt etter farmor og i 1745 en ny Erik. Den første sønnen Erik ble gravlagt 8. februar i 1742. Samme dag ble Eriks unge onkel, Ole Eriksen, gravlagt, begge på Hov kirkegård i Fet.

Katarina og Torkil fikk en vanskelig start som unge bønder. Årene 1740-1742 var harde år. Været var regnfullt, surt og kaldt, dessuten var det skadeflom i Øyeren som ødela beitene på øyene. Kornhøsten slo fullstendig feil. I 1741 måtte Torkil pantsette alt han eide for å

låne 74 riksdaler «udi min nød og trang til såkorn og Creaturer». Med matmangel fulgte svekkelse og sykdom. Soknepresten skriver om tilstanden i bygda: «Udi året 1741hafte mange her blodsot, som uden tvil kom af barkebrød, kokte syljublade og anden slet føde og underholdning». Feil- og underernæring svekket motstandskraften og gjorde folk mottakelige for sykdommer. Gammel og ung ble rammet.

Våren 1746 må sykdom ha herjet i Åmotgrenda. Den 2. april ble husbonden Torkil, 29 år gammel, gravlagt på Hov kirkegård i Fet. En uke senere ble Torkils søster Gjertrud og stemoren Boel ført til graven, disse på kirkegården i Rælingen, familien var splittet selv i døden. Alle Katarinas nærmeste var nå borte, hun satt igjen med to små barn i ytterst vanskelige kår. Boet etter Torkil var falitt, med 156 riksdaler i gjeld, ubetydelig løsøre, nesten ingen buskap, nær sagt alt som fantes på gården måtte selges. Også kornet som hun etter mannens død hadde nedsådd i jorden, måtte auksjoneres bort for å dekke gjelden. Gården ble solgt på auksjon.

Det fantes bare en løsning for en fattig enke med barn i 1700-årene, gjengifte. Og den nye eieren av Åmot, Erik Trygsen fra gården Lier i Aurskog, giftet seg ganske snart etter, i 1747, med enken Katarina. Han var 7 år yngre enn henne. Var så dette et giftemål av kjærlighet eller mer en praktisk løsning, det får vi aldri vite. Katarina trengte en husbond, og Erik trengte en gård, han var yngre sønn på farsgården. Men vi kan igjen håpe. De to kjente hverandre på forhånd, Katarinas søster var gift med Eriks bror på Lier.

Og så begynte Katarinas nye liv med ny mann, kanskje noe lettere materielt, men sorgen skulle følge dem i årene som kom. Barn ble født, og barn døde, på rekke og rad.

I 1748 ble Torkil født, oppkalt etter Katarinas første mann, en nesten uskreven navneregul. Han ble bare 14 dager gammel, begravet 31. mars på Hov i Fet. Allerede 5. mai ble hans halvsøster, Anne, gravlagt på Rælingen kirkegård, hun ble 5 år gammel. Hvor skulle Katarina gå hvis hun skulle sørge over barna sine, med barn gravlagt på begge sider av Øyeren? Var det i det hele tatt noen grav å gå til, ble barna



bare lagt ned på kirkegården, i felles familiegraver, gravhøyder som de ble kalt? Katarina hadde nå mistet en mann og 3 barn. I 1749 kom en ny Torkil som levde i 14 dager. Det gikk nå 2 år før neste barn ble født, Jon oppkalt etter morfaren. Han rakk å bli 16 år før han døde i 1767. Guro, oppkalt etter mormoren, kom i 1753, hun var nesten et halvt år da hun døde. I 1755 kom en ny Anne, hun klarte seg gjennom de første barneårene og levde opp. En ny gutt i 1757 fikk selvsagt navnet Torkil. Om det er han som overlevde, eller om det kom

enda en Torkil i 1760, er uklart, her gir kirkebøker og manntall ulike opplysninger. Men sluttstrek ble i hvert fall satt i 1760 da Katarina var 42 år gammel. Hennes siste barn, Guro, ble født dette året, hun døde i 1766, 6 år gammel.

I 1780 døde Katarina selv, 63 år gammel ble hun, en god alder å oppnå for en sliten bondekone, sikkert merket av 10 barnefødsler. Mannen Erik overlevde henne med mange år, han var eldgammel da han døde i 1809.

Vi har nå vært gjennom de ytre begivenhetene i Katarinas liv. Vi vet at hun hadde 2 ektemenn, og 10 barn, og mistet 7, vi vet litt om de materielle kårerne hun levde under. Men hva tenkte og følte hun? Opplevde 1700-tallsmennesket sorg og glede på en annen måte enn vi gjør i dag? Former omgivelser og samfunn, tid og sted, menneskets mentalitet? Vi vet at samfunnets rammer påvirker en persons handlinger, men har menneskene i bunn og grunn alltid vært like?

Katarinas liv og skjebne kan gi oss ettertanke.

Skrevet av: Lene Skovholt